

صلى الله عليه وسلم

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

شورای اخلاق پژوهش

بیاباری از خداوند سبحان و ائمه‌الهدی این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در امتحان فزاینده تمدن بشری، ماد انجمنیان و اعضا، هیئت علمی و احدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

۱- اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان‌سازی حقیقت.

۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.

۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت‌های جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۶- اصل رازداری: تعهد به مینت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان‌ها و کشور و کلیه افراد و نهاد‌های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم‌ها و حرمت‌ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب‌داری و خودداری از حرکت‌های حرمت‌شکنی.

۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشتهار نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۹- اصل برانگیختگی: التزام به برانگیختگی از حرکت‌های رفقا غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌ای غیر علمی می‌آیند.

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب مژگان آب سیه دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته باستان شناسی که در تاریخ ۹۳/۶/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان " مطالعه راه های ارتباطی استان فارس در عصر ساسانی با توجه به مدارک باستان شناختی " با کسب نمره ۱۸ دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مژگان آب سیه تاریخ و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم انسانی، گروه باستان‌شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته باستان‌شناسی گرایش دوران تاریخی

عنوان:

مطالعه راه‌های ارتباطی استان فارس در عصر ساسانی با توجه به مدارک باستان‌شناختی

استاد راهنما :

سرکار خانم دکتر طاهره عزیزی پور

استاد مشاور :

سرکار خانم دکتر فریده شیرانی

نگارش:

مژگان آب سیه

تابستان ۱۳۹۳

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: مژگان آب سیه در تاریخ ۹۳/۶/۱۸ رشته: باستان شناسی

عنوان پایان نامه خود با عنوان: مطالعه راه های ارتباطی استان فارس در عصر ساسانی با توجه به مدارک باستان شناختی

با درجه _____ و نمره ۱۸ دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری سمت امضاء اعضای هیات داوری

استاد راهنما

۱- سرکار خانم دکتر طاهره عزیزی پور

استاد مشاور

۲- سرکار خانم دکتر فریده شیرانی

استاد داور

۳- سرکار خانم دکتر نسترن توکلی

استاد داور

۴-

مدیر معاونت پژوه

ب فوق مورد تایید است.

مهر و امضاء

پیشکش بہ:

بہ مادر م کہ گرمی محاکہ وترنم صدایش، آراشش. بخش تام مراحل زندگانی ام بوده است.

بہ پدر مہربانم کہ اسوہ عشق و فداکاری است.

و تقدیم بہ تمامی حق طلبان.

سپاسگزاری

«منت خدای را عزوجل، که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت».

حال که پرودگار توفیق انجام رساله حاضر را نصیب این بنده حقیر نموده، از کلیه عزیزانی که در به سرانجام رساندن، پژوهش حاضر یاریم نمودند، کمال امتنان را دارم و بر خود واجب می‌دانم که از این بزرگان تقدیر و تشکر نمایم.

با سپاس از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر طاهره عزیزی پور که نه تنها در قبول راهنمایی پژوهش حاضر، مرا شرمسار خویش ساختند بلکه در طول دو سال تحصیل همواره با دلسوزی و آرامش خاطر، از هیچ تلاشی دریغ ننمودند و محبت‌های خواهرانه ایشان سختی کار را برای اینجانب بسیار دلچسب ساخت.

از استاد ارجمند سرکار خانم دکتر فریده شیرانی که با مشورت‌های به هنگام به غنای پژوهش، افزودند و از اینکه دلسوزانه همگام رهپویان دانشند، کمال تشکر را دارم. همچنین از جناب آقای دکتر جعفری زند که اشتیاق به آموختن را در دلم زنده کردند، بسیار سپاس گذارم.

در پایان از یکایک عزیزانی که هر یک به نحوی در انجام این پروژه سهیم بوده و همواره مرا یاری نمودند کمال تشکر را دارم.

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
۱	چکیده

فصل اول : کلیات تحقیق

۳	۱-۱- مقدمه
۶	۱-۲- بیان مسئله تحقیق
۷	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۱-۴- اهداف تحقیق
۸	۱-۵- پیشینه تحقیق
۱۲	۱-۶- پرسش‌های تحقیق
۱۲	۱-۷- فرضیه‌های تحقیق
۱۳	۱-۸- روش انجام تحقیق

فصل دوم : جغرافیای تاریخی سرزمین فارس

۱۵	۲-۱- مقدمه
۱۶	۲-۲- وسعت، موقعیت قرارگیری و تقسیمات امروزی استان فارس
۱۷	۲-۳- وجه تسمیه فارس
۱۸	۲-۴- وسعت، حدود و تقسیمات فارس عصر ساسانی
۲۳	۲-۵- آب و هوای فارس

۲۴ رودخانه‌ها ۱-۵-۲
۲۸ دریای فارس ۲-۵-۲
۲۸ دریاچه‌ها ۳-۵-۲
۳۰ کوه‌ها ۴-۵-۲
۳۱ کوره‌های فارس ۶-۲
۳۱ کوره اصطخر ۱-۶-۲
۳۱ شهر اصطخر ۱-۱-۶-۲
۳۳ نواحی کوره اصطخر ۲-۱-۶-۲
۳۷ کوره شاپور ۲-۶-۲
۳۸ شهر شاپور ۱-۲-۶-۲
۳۹ نواحی کوره شاپور ۲-۲-۶-۲
۴۲ کوره اردشیرخوره ۳-۶-۲
۴۳ شهر گور ۱-۳-۶-۲
۴۴ نواحی کوره اردشیرخوره ۲-۳-۶-۲
۴۹ جزایر تحت سلطه اردشیرخوره ۳-۳-۶-۲
۵۱ کوره دارابگرد ۴-۶-۲
۵۱ شهر دارابگرد ۱-۴-۶-۲
۵۳ نواحی کوره داربگرد ۲-۴-۶-۲
۵۹ کوره ارجان ۵-۶-۲

۶۰ ۲-۶-۵-۱- شهر ارجان

۶۲ ۲-۶-۵-۲- نواحی کوره ارجان

فصل سوم : تاریخ سیاسی ساسانیان در فارس

۶۷ ۳-۱- مقدمه

۶۸ ۳-۲- مختصری پیرامون وضعیت سیاسی فارس در عصر اشکانیان

۶۹ ۳-۲-۱- پایان کار اشکانیان و به قدرت رسیدن دوباره پارس ها

۷۰ ۳-۳- ساسانیان و تشکیل حکومتی محلی در فارس

۷۶ ۳-۴- اردشیر پاپکان، آغازگر شاهنشاهی ساسانیان در فارس

۸۶ ۳-۴-۱- اقدامات اردشیر در فارس

۸۷ ۳-۵- شاپور اول، دومین شاهنشاه ساسانی

۹۳ ۳-۵-۱- اقدامات شاپور در فارس

۹۴ ۳-۶- سرنوشت فارس پس از شاهان آغازین این سلسله تا مرگ یزدگرد سوم ساسانی

فصل چهارم : راه‌های ارتباطی فارس در عصر ساسانی

۱۰۹ ۴-۱- مقدمه

۱۰۹ ۴-۲- مختصری پیرامون راه‌های ارتباطی ایران، از دوران باستان تا عصر ساسانی

۱۱۳ ۴-۳- راه‌های ارتباطی فارس در روزگار ساسانی

۱۱۶ ۴-۳-۱- مطالعه راه‌های داخلی استان فارس

- ۱۱۷ ۴-۳-۱-۱- راه گور- اصطخر
- ۱۲۱ ۴-۳-۱-۲- شاهراه گور- سیراف و اهمیت تجاری آن
- ۱۲۴ ۴-۳-۱-۲- مسیر راه تجاری گور- سیراف
- ۱۲۷ ۴-۳-۱-۳- راه ارتباطی گور- دارابگرد
- ۱۲۸ ۴-۳-۱-۴- راه دارابگرد- سیراف
- ۱۲۹ ۴-۳-۱-۵- راه‌های ارتباطی شهر شاپور
- ۱۳۰ ۴-۳-۱-۵- راه شهر شاپور- گور
- ۱۳۱ ۴-۳-۱-۵- راه اصطخر- شهر شاپور
- ۱۳۱ ۴-۳-۱-۵- راه شهر شاپور- خلیج فارس
- ۱۳۳ ۴-۳-۲- راه‌های خروجی استان فارس
- ۱۳۳ ۴-۳-۲-۱- راه خوزستان (شاهراه اصطخر- شوش)
- ۱۳۵ ۴-۳-۲-۲- راه اصفهان
- ۱۳۶ ۴-۳-۲-۳- راه سیستان
- ۱۳۷ ۴-۳-۲-۴- راه یزد
- ۱۳۸ ۴-۳-۲-۵- راه کرمان
- ۱۳۸ ۴-۳-۲-۵-۱- راه فارس به جنوب کرمان
- ۱۳۹ ۴-۳-۲-۵-۲- راه فارس به کرمان، از شمال دریاچه نیریز
- ۱۴۰ ۴-۳-۲-۵-۳- راه فارس به کرمان از جنوب دریاچه نیریز
- ۱۴۰ ۴-۴- امکانات میان‌راهی راه‌های ارتباطی فارس

۱۴۱ شبکه خبر رسانی (چاپار) ۱-۴-۴
۱۴۲ پل‌ها ۲-۴-۴
۱۴۳ کاروان‌سراها ۳-۴-۴
۱۴۴ تجارت ساسانیان، از طریق راه‌های ارتباطی فارس ۵-۴
۱۴۷ محصولات تجاری استان فارس ۶-۴

فصل پنجم : بحث و نتیجه‌گیری

۱۵۳ مقدمه ۱-۵
۱۵۳ بحث و نتیجه‌گیری ۲-۵
۱۵۳ پاسخ به فرضیه‌ها ۱-۲-۵
۱۵۴ فرضیه اول ۱-۱-۲-۵
۱۵۵ فرضیه دوم ۲-۱-۲-۵
۱۵۶ فرضیه سوم ۳-۱-۲-۵
۱۵۷ فرضیه چهارم ۴-۱-۲-۵

منابع مأخذ

۱۶۱ فهرست منابع فارسی
۱۶۷ فهرست منابع انگلیسی

فهرست اشکال

عنوان	شماره صفحه
شکل ۱-۲- محل قرارگیری کتیبه شاپور اول، بر دیواره بنای کعبه زرتشت- نقش رستم	۱۶۹
شکل ۲-۲- کتیبه شاپور اول بر دیواره کعبه زرتشت- نقش رستم	۱۶۹
شکل ۳-۱- نقش برجسته پیروزی اردشیر بر اردوان پنجم- تنگاب فیروزآباد	۱۷۰
شکل ۳-۲- صحنه تاج‌گیری اردشیر اول از اهورامزدا- نقش رستم	۱۷۰
شکل ۳-۳- سکه اردشیر از نوع دسته اول	۱۷۱
شکل ۳-۴- سکه اردشیر از نوع دسته دوم	۱۷۱
شکل ۳-۵- سکه اردشیر، هنگام تسلط وی بر فارس	۱۷۱
شکل ۳-۶- منظره هوایی شهر گور	۱۷۲
شکل ۳-۷- نقش برجسته پیروزی اردشیر بر اردوان پنجم	۱۷۳
شکل ۳-۸- نقش برجسته تاج‌گیری اردشیر- تنگاب فیروزآباد	۱۷۳
شکل ۳-۹- نقش برجسته تاج‌گیری اردشیر- نقش رستم	۱۷۴
شکل ۳-۱۰- نقش برجسته تاج‌گیری اردشیر - نقش رجب	۱۷۴
شکل ۳-۱۱- سکه ولایت‌عهدی شاپور اول	۱۷۵
شکل ۳-۱۲- نقش برجسته تاج‌گیری شاپور اول- نقش رجب	۱۷۵
شکل ۳-۱۳- نقش برجسته پیروزی شاپور بر امپراتوران رومی- نقش رستم	۱۷۶
شکل ۳-۱۴- نقش برجسته پیروزی شاپور بر امپراتوران رومی ۱- تنگ چوگان	۱۷۶
شکل ۳-۱۵- نقش برجسته پیروزی شاپور بر امپراتوران رومی ۲- تنگ چوگان	۱۷۷

- شکل ۳-۱۶- نقش برجسته پیروزی شاپور بر امپراتوران رومی ۳- تنگ چوگان ۱۷۷
- شکل ۳-۱۷- نمایی کلی از شهر شاپور ۱۷۸
- شکل ۳-۱۸- نقش برجسته بهرام اول- تنگ چوگان ۱۷۹
- شکل ۳-۱۹- نقش برجسته بهرام دوم- سراب بهرام ۱۷۹
- شکل ۳-۲۰- نقش برجسته بهرام دوم- تنگ قندیل ۱۸۰
- شکل ۳-۲۱- نقش برجسته بهرام دوم- تنگ چوگان ۱۸۰
- شکل ۳-۲۲- نقش برجسته بهرام دوم- برم دلک ۱ ۱۸۰
- شکل ۳-۲۳- نقش برجسته بهرام دوم- برم دلک ۲ ۱۸۰
- شکل ۳-۲۴- نقش برجسته بهرام دوم- نقش رستم ۱ ۱۸۱
- شکل ۳-۲۵- نقش برجسته بهرام دوم- نقش رستم ۲ ۱۸۱
- شکل ۳-۲۶- نقش برجسته بهرام دوم- گویم ۱۸۱
- شکل ۳-۲۷- نقش برجسته بهرام دوم- سرمشهد ۱۸۱
- شکل ۳-۲۸- نقش برجسته نرسی ۱۸۲
- شکل ۳-۲۹- نقش برجسته هرمز دوم ۱۸۲
- شکل ۳-۳۰- نقش برجسته شاپور دوم ۱۸۲
- شکل ۳-۳۱- نقش برجسته تاج‌گیری اردشیر دوم- طاق بستان ۱۸۳
- شکل ۳-۳۲- نقش برجسته شاپور دوم و سوم- طاق بستان ۱۸۳
- شکل ۳-۳۳- نمایی کلی کاخ سروستان ۱۸۴
- شکل ۳-۳۴- آتشکده جره- بالاده ۱۸۴

- شکل ۳-۳۵- بقایای پل مهرنرسه- تنگاب فیروزآباد ۱۸۵
- شکل ۴-۱- تصاویری از قصر ابونصر در عصر قاجاریه ۱۸۵
- شکل ۴-۲- کتیبه شاپور دوم بر دیواره کاخ تچر- تخت جمشید ۱۸۶
- شکل ۴-۳- بقایای یکی از سه پل ساسانی- پل نو رامجرد ۱۸۶
- شکل ۴-۴- تصویر امروزی بند امیر ۱۸۷
- شکل ۴-۵- بقایای آسیاب‌های مجاور بند امیر ۱۸۷
- شکل ۴-۶- تصویر امروزی بند بهمن- کوار ۱۸۸
- شکل ۴-۷- پل نخست کوار ۱۸۸
- شکل ۴-۸- پل دوم کوار ۱۸۸
- شکل ۴-۹- تصویر راه عصر ساسانی اصطخر- گور- تنگاب فیروزآباد ۱۸۹
- شکل ۴-۱۰- وضعیت جاده ساسانی در حاشیه رودخانه تنگاب ۱۸۹
- شکل ۴-۱۱- بخش پله‌ای این جاده ۱۸۹
- شکل ۴-۱۲- بنای قلعه دختر- تنگاب فیروزآباد ۱۹۰
- شکل ۴-۱۳- اشراف بنای قلعه دختر بر منطقه تنگاب فیروزآباد ۱۹۰
- شکل ۴-۱۴- تصویر بقایای پل مهرنرسه، نقش برجسته اردشیر و کتیبه مهرنرسه- تنگاب فیروزآباد ۱۹۱
- شکل ۴-۱۵- نمایی نزدیک از کتیبه مهرنرسه- تنگاب فیروزآباد ۱۹۱
- شکل ۴-۱۶- تصویر امروزی بندر سیراف در کنار بقایای باستانی آن ۱۹۲
- شکل ۴-۱۷- نمایی از قبور سنگی تنگ لیر- سیراف باستانی ۱۹۲
- شکل ۴-۱۸- کاروان‌سرای کنارسیاه- فیروزآباد ۱۹۳

- شکل ۴-۱۹- آتشکده کنارسیاه- فیروزآباد ۱۹۳
- شکل ۴-۲۰- سد ساسانی جرّه- کازرون ۱۹۴
- شکل ۴-۲۱- بقایای به جا مانده از جاده ساسانی- سر مشهد کازرون ۱۹۴
- شکل ۴-۲۲- بقایای حوضچه به جا مانده در مسیر جاده ساسانی- سر مشهد کازرون ۱۹۴

فهرست نقشه ها

<u>عنوان</u>	<u>شماره صفحه</u>
نقشه ۲-۱- موقعیت قرارگیری کشور ایران در مقایسه با کشورهای همجوار	۱۹۵
نقشه ۲-۲- موقعیت قرارگیری استان فارس در ایران	۱۹۵
نقشه ۲-۳- نقشه استان فارس	۱۹۶
نقشه ۲-۴- استان فارس در قرن ۴ ه.ق	۱۹۷
نقشه ۴-۱- مسیر راه شاهی در عصر هخامنشیان	۱۹۸
نقشه ۴-۲- مسیر اصلی راه ابریشم	۱۹۸
نقشه ۴-۳- نقشه راه‌های ارتباطی ایران در صدر اسلام	۱۹۹
نقشه ۴-۴- راه ارتباطی اصطخر- زرقان- شیراز	۲۰۰
نقشه ۴-۵- راه ارتباطی شیراز- فرمشگان- کوار- تنگاب- گور	۲۰۱
نقشه ۴-۶- موقعیت طبیعی سیراف و فاصله آن با بنادر خلیج فارس	۲۰۲
نقشه ۴-۷- راه ارتباطی گور- سیراف	۲۰۳
نقشه ۴-۸- راه ارتباطی گور- دارابگرد	۲۰۴

- نقشه ۹-۴- راه ارتباطی دارابگرد- سیراف ۲۰۵
- نقشه ۱۰-۴- راه ارتباطی دارابگرد- هرمز ۲۰۶
- نقشه ۱۱-۴- راه ارتباطی شهر شاپور- گور ۲۰۷
- نقشه ۱۲-۴- راه ارتباطی اصطخر- شهر شاپور ۲۰۸
- نقشه ۱۳-۴- راه ارتباطی شهر شاپور- گناوه ۲۰۹
- نقشه ۱۴-۴- راه ارتباطی شهر شاپور- خوزستان ۲۱۰
- نقشه ۱۵-۴- راه اصفهان ۲۱۱
- نقشه ۱۶-۴- راه یزد ۲۱۲
- نقشه ۱۷-۴- راه ارتباطی فارس به جنوب کرمان ۲۱۳
- نقشه ۱۸-۴- راه ارتباطی فارس به کرمان، از شمال دریاچه نیریز (بختگان) ۲۱۴
- نقشه ۱۹-۴- راه ارتباطی فارس به کرمان، از جنوب دریاچه نیریز (بختگان) ۲۱۵
- نقشه ۲۰-۴- راه ارتباطی مهروبان- شهر شاپور ۲۱۶
- چکیده انگلیسی ۲۱۷

چکیده

سرزمین کهن فارس در طول قرن‌های متوالی به دلیل دارا بودن شرایط مطلوب جهت سکونت، نظیر موقعیت مساعد آب و هوایی و قرارگیری در منطقه‌ای میان مسیر، همواره مورد توجه اقوام مختلفی بوده؛ از این رو استان فارس در دوره‌های تاریخی مختلف، مورد رفت و آمد این اقوام واقع شده است. در این میان می‌توان به امپراطوری قدرتمند ساسانی در فارس اشاره کرد. شاهان ساسانی تمامی تلاش خود را در جهت حفظ قدرتشان در این سرزمین، به کار بسته و برای رشد و تثبیت آن، اقدام به توسعه راه‌های ارتباطی آن نمودند. بهترین شاهد برای اثبات این موضوع، شواهد باستان‌شناختی به جا مانده از آنان در طول مسیر این راه‌ها است. حضور شواهدی نظیر بقایای جاده‌ها، پل‌ها، بندها، قلعه‌ها، آتشکده‌ها و ... گواه بر وجود جاده‌هایی پر رفت و آمد در این عصر است. نگارنده در این پژوهش بر آن است تا با کمک متون به جا مانده و در کنار آن با استفاده از شواهد باستان‌شناختی ما بین راه‌ها، جایگاه والای راه‌های ارتباطی فارس را در عصر ساسانی را مشخص سازد؛ چرا که بدون شک این راه‌ها نه تنها باعث ایجاد موقعیتی ارتباطی در زمینه تجارت فارس با سرزمین‌های همجوار می‌شده بلکه این امکان را برای شاهان ساسانی فراهم می‌ساخت، تا بر امور سیاسی منطقه، اشراف کامل داشته باشند. در پایان این پژوهش بدین نتیجه دست خواهیم یافت که راه‌های ارتباطی فارس در روزگار ساسانی، با عنوان شریان‌های حیاتی این سرزمین، ما بین شهرهای بزرگی نظیر اصطخر، اردشیرخوره، دارابگرد، بیشاپور و ... محسوب می‌شده و حیات سیاسی، اقتصادی و نظامی این شهرها در گرو امنیت این راه‌ها بوده است.

کلید واژگان: شواهد باستان‌شناختی، ساسانیان، راه‌های ارتباطی، فارس

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه :

راه‌های ارتباطی همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تشکیل دهنده بزرگ‌ترین تمدن‌های بشری، مطرح بوده‌اند؛ به گونه‌ای که سطح فرهنگی هر منطقه، با توجه به دوری و نزدیکی آن به جاده‌ها سنجیده می‌شود. جاده‌ها نه تنها به عنوان وسیله‌ای در جهت جا به جایی کالا، نیروهای نظامی و مردم عادی شناخته می‌شوند بلکه مهم‌ترین عامل انتقال دستاوردهای فرهنگی بشر نیز محسوب می‌شوند. پس از تشکیل حکومت‌ها نقش جاده‌ها در زندگی بشر پررنگ‌تر شد و قدرت‌های بزرگ جهان، راه‌های ارتباطی را به عنوان شاخصی مهم در سیاست‌های توسعه طلبانه خود در تمامی زمینه‌ها نظیر تجارت، صنعت، گسترش اراضی، تبادلات فرهنگی و ... دخیل ساختند. بررسی‌های باستان‌شناسی صورت گرفته، به خوبی این موضوع را روشن ساخته است که حتی موانع طبیعی نیز نتوانسته‌اند مانع از رشد و توسعه راه‌ها شوند و چه بسا که در چنین مواردی حکومت‌ها تلاش بیشتری در برقراری امنیت، در این گونه راه‌ها داشته‌اند.

سرزمین آسیا با در اختیار داشتن محیط طبیعی بسیار متنوع که به دنبال خود محصولات مبادلاتی گوناگونی نیز ایجاد کرده است، از هزاره‌های دور تا کنون کهن‌ترین راه‌های ارتباطی را در خود جای داده است. این پهنه وسیع جغرافیایی، تمدن‌های بزرگ و مشهوری را به دنیای باستان عرضه کرده است که هر کدام به نوبه خود توانسته است در سطح جهانی و در زمینه‌های مختلفی عرضه کننده مظاهر تمدنشان باشند. با این احتساب راه‌های ارتباطی به عنوان بهترین وسیله در جهت تبادل این مظاهر، به کمک این تمدن‌ها آمدند، بدان حد که تمدن‌های بزرگی همچون بین‌النهرین، ایران، دره سند و چین نه تنها وسیع‌ترین و در عین حال پیچیده‌ترین سیستم ارتباطی را مابین خود ایجاد کردند بلکه با تمدن بزرگ آفریقایی یعنی مصر، در بسیاری از زمینه‌ها به ویژه تجارت، رابطه برقرار کردند. مدارک باستان‌شناسی بسیار زیادی در دست است که نشان می‌دهد این مناطق از دیرباز و از طرق مختلفی، تبادلات تجاری و فرهنگی را ما بین یکدیگر برقرار ساخته بودند، به گونه‌ای که نه تنها بعد مسافت بلکه مناطق صعب‌العبوری همچون ارتفاعات، جنگل‌های انبوه و حتی دریاها نیز نتوانسته‌اند مانع از تداوم ارتباطات آنان شود.